

Länsstyrelsen
Värmland

KULTURMILJÖSTRATEGI

Värmland

LÄNSSTYRELSEN VÄRMLAND

Bilder: Länsstyrelsen Värmland samt Region Värmland
Strategidokumentet är författat och samordnat av Anders Hillgren
Publ nr: 2012:03
Dnr: 436-3560-2011
ISSN: 0284-6845

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 054-19 70 00, www.lansstyrelsen.se/varmland

Förord

Länsstyrelsen har i växelspel med ett stort antal lokala och regionala organisationer arbetat fram en kulturmiljöstrategi för Värmlands län. Den ska förhoppningsvis fungera som en ledstjärna i många avseenden och situationer. Värdefulla kulturmiljöer är unika utvecklingsbara fästen för att ställa historia, samtid och framtid sida vid sida och med denna strategi vill vi ge argument för att bredda det värmländska kulturarvets attraktion och funktion.

De positiva associationer värmländsk kultur väcker har byggts upp under lång tid och i det hållbara samhällsbygget måste kulturen i dess olika dimensioner finnas med och ge bidrag. Det är därför ett gemensamt ansvar att vi i Värmland vårdar oss om våra natur- och kulturgivna kvaliteter och gemensamt arbetar för utvecklingen av ett föredömligt hållbart, levande och tillgängligt kulturarv.

Allt pekar på att miljöns kulturvärden också får en allt större betydelse när konkurrensen mellan olika regioner ökar. Vi ska därför visa på hur arbetet för länets kultur och kulturarv kan och bör förenas med de insatser som görs för att stärka Värmlands attraktivitet som livsmiljö och besöksregion.

Detta skapar nya möjligheter men visar också på behovet av stärkt intressegemenskap och delat ansvarstagande. Vår förhoppning är att detta strategidokument ska bidra till att vi får se många nya ansikten i det regionala kulturarvsarbetet.

Kulturmiljöstrategi Värmland är ett övergripande inriktningsdokument med fokus på tre bärande perspektiv. Det första handlar om hållbarhet och om att på ett bärkraftigt sätt slå broar mellan bevarande och förnyelse. Det andra om att kulturarvet ska ses som del av det framtida Värmland och därmed ges en tydligare roll i det regionala utvecklingsarbetet. Det tredje gäller frågan om delaktighet i uppgiften med att utveckla Värmland som en mångsidig region för kultur och upplevelser.

Arbetet med att ta fram en kulturmiljöstrategi för Värmland är nu avslutat. Samtidigt går vi nu in i en ny fas med att realisera dess intentioner. Ett första steg är Länsstyrelsens beslut om att i regional samverkan påbörja arbetet med ett nytt handlings- och åtgärdsinriktat kulturmiljöprogram.

Tack till alla dem som under processen med kulturmiljöstrategin har bidragit med information, inspiration och kunskap!

Eva Eriksson

Landshövding

Sammanfattning

Kulturmiljöstrategi Värmland är en kompass att navigera efter. Framtiden formas idag och i allt vi planerar och gör så underlättas vårt sökande efter de frågor vi bör driva av en gemensam framtidsvision och ömsesidiga mål.

Värmland – ett föredömligt hållbart och levande kulturlandskap som lockar, underhåller och utvecklar människor, natur och kultur.

Visionen vänder sig mot 2015 och är vår gemensamma ledstjärna för att fysiskt och förmedlingsmässigt bevara, utveckla och tillgängliggöra kulturarvet på ett hållbart sätt.

För att realisera visionen har vi formulerat fyra övergripande mål att jobba mot; ett hållbarhetsmål, ett kunskapsmål, ett inriktningsmål för kulturarvsturismen samt ett överordnat mål för kulturarvet som regional utvecklingsresurs

Men förväntningar infrias inte automatiskt. För att förverkliga våra intentioner krävs att vi styr valet av insatser.

I strategin pekar vi därför ut fem fokusområden som särskilt behöver uppmärksammas i ett långsiktigt utvecklingsarbete. Dessa kommer i framtiden att höras hemma i vardagsarbetet med det regionala utvecklingsprogrammet (RUP), den regionala kulturplanen, samhällsplaneringen, miljömålsarbetet, olika vård- och underhållsarbeten, bidragsfördelningen, kunskapsuppbyggnaden, informationsinsatserna etc. Fokusområdena är också fundament för det kulturmiljöprogram Länsstyrelsen beslutat arbeta fram med start hösten 2011.

I strategidokumentet lyfter vi fram följande fokusområden:

- ***Kulturarvet och miljön***
- ***Kunskap och kompetens***
- ***Bildning och delaktighet***
- ***Samspel och delat ansvar***
- ***Kulturarvet som regional utvecklingsfaktor***

Tre ting bedömer vi som särskilt viktiga för det värmländska kulturmiljöarbetet.

Det ena handlar om hållbarhet och om att all förvaltning och utveckling ska bygga på respekt för miljöns kulturvärden så att dessa bevaras och stärks. Vår uppgift är att lyfta fram den kulturella dimensionen i samhällsplaneringen och visa på hur kulturarvsområdet kan bidra till det hållbara samhället.

Det andra handlar om att se kulturarvet som del av en regional framtid och om att i balanserade former tillvarata den värmländska kulturskatten som en resurs kopplad till bildning, upplevelser, utvecklingssatsningar och tillväxt.

För det tredje gäller det att öka delaktigheten och att stärka upp det lokala och regionala utvecklingssamarbetet. Genom ökad samverkan mellan det offentliga och civila samhället kan den värmländska kulturen och kulturarvet ta mer plats och nå ut till fler.

Innehåll

1	Detta är bakgrunden	1
1.1	Målen för kulturmiljövården	1
1.2	Ett mångfaldigt kulturarv	2
2	Detta har vi	3
3	Detta har vi gjort	3
3.1	Miljö- och landsbygdsstöd	4
3.2	Den kyrkliga kulturskatten	5
3.3	En grund att stå på	5
4	Detta gör vi	6
4.1	Ett stärkt utvecklingssamarbete	7
5	Detta vill vi	10
6	Detta menar vi med hållbarhet	10
6.1	Viktiga inslag i hållbarhetsarbetet	11
7	Detta är våra mål	12
7.1	Hållbarhetsmålet	12
7.2	Kunskaps- och förmedlingsmålet	12
7.3	Besöksmålet	13
7.4	Utvecklingsmålet	13
8	Detta är våra fokusområden	13
8.1	Samspel och delat ansvar	14
8.1.1	Samverkan mellan länen	15
8.2	Kulturarvet och miljön	16
8.2.1	Nya tag i kommunernas planering	16
8.2.2	Fånga platsens själ	16
8.2.3	Fokus på miljön	17
8.2.4	Värmländska riksintressen	18
8.2.5	Strategiska kulturmiljöbidrag	19
8.2.6	Värmländska byggnadsminnen	19
8.2.7	Vård av fornlämningar och kulturlandskap	20
8.2.8	Hållbart bruk av kyrkomiljöerna	21
8.2.9	En god bebyggd miljö	22
8.2.10	Kulturresevat	23
8.2.11	Modernismens kulturarv	23
8.3	Kunskap och kompetens	23
8.4	Bildning och delaktighet	25
8.5	Kulturarvet – en resurs för regional utveckling	26

1 Detta är bakgrunden

Det gemensamma Värmland

”Kultur är ett uttryck för gemenskap, det finns ingen enmanskultur”
(Stig Strömholm).

Länsstyrelsen har arbetat fram en kulturmiljöstrategi för Värmlands län. Den är resultatet av en omfattande dialog som involverat många olika företrädare på lokal och regional nivå. Inspelen från dialogserien har varit många, tänkvärda och inspirerande för att föra olika aktörer samman och uppmuntra till framtida samarbeten.

Kulturarvsområdet har på bara några år letat sig in i allt fler sammanhang. De samhällsförändringar som skett och de nya förutsättningar som växer fram gör att kulturarvsarbetets inriktning och arbetsformer behöver anpassas till denna nya situation.

En tydlig trend är att kulturen växer utanför det traditionella politikområdet. Att integrera kulturen och kulturarvsarbetet i andra samhällsområden är och kommer därför att vara en viktig fråga under de närmaste åren.

Strategins övergripande mål är följaktligen att samla de goda krafter som vill och kan hävda det värmländska kulturarvet som en resurs i samhällsutvecklingen med plats för både tradition och nytänkande. Den ska visa på kulturarvsområdets breda arbetsfält och förhoppningsvis fungera som en plattform för samarbetet mellan olika lokala och regionala aktörer.

Kulturmiljöstrategi Värmland beskriver vision, mål och strategiska områden att utveckla och ska spela rollen som en inspirationspunkt för kulturarvsarbetets inriktning på sikt. Det är ett styrkort på övergripande nivå och inte en aktivitets- eller verksamhetsplan i vanlig mening. Den är därför medvetet återhållsam när det gäller detaljer och täcker inte in alla tänkbara infallsvinklar och önskemål.

Greppen är översiktliga och vi har satt samman ett dokument som handlar om struktur, ansvarsroller och möjliga samarbetsformer för att kraftsamla kring de viktigaste framtidsfrågorna.

Nästa steg blir att omsätta strategin i ett handlingsinriktat kulturmiljöprogram. Som regional myndighet för kulturmiljö- och kulturarvsarbetet har Länsstyrelsen ett särskilt ansvar för att initiera, samordna och driva på denna typ av programarbeten

1.1 Målen för kulturmiljövården

Kulturmiljöstrategi Värmland tar avstamp i de nationella målen för kulturpolitiken och kulturmiljövården. Den tecknar en bild av hur vi kan föra ny kraft till arbetet med att förvalta och utveckla länets kulturmiljövården till ett föredömligt hållbart och levande kulturarv. Strategidokument tar också sin utgångspunkt bl.a. i målen för miljö- respektive tillväxtpolitiken på nationell och regional nivå.

Riksdagen har antagit följande mål för kulturmiljöområdet (prop. 1998/99: 114):

- ett försvarat och bevarat kulturarv
- ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen

- allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön
- nationella och internationell solidaritet och respekt för olika gruppers kulturarv *)

Den svenska kulturpolitiken bygger sedan många år på premissen att staten, landstingen/ regionerna och kommunerna har ett delat ansvar för det offentligt stödda kulturlivet och kulturarvsarbetet.

För att få större kraft och genomslag bör de nationella målen för kulturpolitiken och kulturmiljövården därför vara vägledande för prioriteringar och insatser även utanför det statliga området.

Regionens och kommunernas allt starkare roll i arbetet för ett hållbart samhälle stimulerar till och förutsätter ett förhållningssätt där dialogen och nya samarbetsformer utvecklas. Samtidigt finns ett behov av ökad samverkan mellan det offentliga och civila samhällets olika organisationer.

Riksdagens beslut om kulturpolitikens inriktning och den nya kultursamverkansmodellen befäster och utvecklar denna princip. Modellen ger förutsättningar för ett ökat lokalt och regionalt ansvar där både nationella mål och regionala prioriteringar kan vägas samman. Hit hör bl.a. att främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas. (Prop. 2009/10:3, Tid för kultur).

Samsyn och samverkan är med andra ord en viktig förutsättning för att binda samman och omsätta de olika målen i den värmländska vardagen. Då blir det lättare att komma vidare.

*) Regeringen har när detta skrivs beslutat om en översyn av kulturminneslagen och kulturmiljövårdens nationella mål. I uppdraget ingår bl.a. att föreslå förändringar på lagområdet som ökar möjligheterna att bruka och utveckla kulturmiljön (Dir.2011:17).

1.2 Ett mångfaldigt kulturarv

Kultur, kulturarv och kulturmiljö kan vara mycket, men inte allting. Då utplånas innebörden i begreppen.

I det humanistiska kulturbegreppet inkluderar vi kvalitativt skapande inom konsten, musiken, dansen, filmen, teatern, litteraturen och arkitekturen.

Med kulturarv menar vi traditioner, konstnärliga verk, arkiv- och museisamlingar liksom den av människan påverkade miljön, alltifrån enskilda kulturminnen till historiskt värdefulla landskap och hela bebyggelsemiljöer. Kulturmiljön är därmed en viktig del av kulturarvet innefattande såväl materiella som immateriella värden.

Kulturarvet präglas av historien och mångfalden i dagens samhälle. Samtidigt förändras synen på och tolkningen av kulturarvet hela tiden. Var tid har sin uppfattning om det kulturella arvets betydelse och om vilka delar av detta som är särskilt värdefulla. Nya perspektiv på kulturarvet måste ges ökat utrymme.

Att ta ställning till kulturarvets status, bedöma risker och hot och att föreslå inriktningen på kulturarvsarbetet öppnar naturligen för åsikts- och meningsskiljaktigheter. Ur ett medborgarperspektiv är det viktigt att det förs ett öppet samtal om dessa tolkningar och vad de representerar.

Vi har också ett ansvar att synliggöra könsskillnader och att motverka att kulturarvet utnyttjas i diskriminerande syften. Alla ska ha möjlighet att bygga en etnisk och social tillhörighet i Värmland och Sverige.

Globaliseringen påverkar Värmland alltmer och de internationella kontakterna ökar. Steget ut i Europa erbjuder också det värmländska kulturlivet stora möjligheter att få del av EU:s fonder och program.

2 Detta har vi

Värmland som historisk scen

Man behöver inte vara överdrivet lokalpatriotisk eller provinsiell för att hävda att Värmland är ett kulturlandskap med många ansikten.

Länet har ett långt och intressant förflutet och den som vill berätta landskapets historia har att ta hänsyn till att här finns tusentals arkeologiska lämningar av alla slag, många kulturmiljöer av riksintresse, välbevarade odlingslandskap och kulturresevat, särpräglade byggnadsminnen och bebyggelsemiljöer och en rik kyrklig kulturskatt.

Här finns också tidiga industriella miljöer som bildligt och bokstavligen bidrar till att spegla Sveriges långa vindlande utveckling som industrination. Man kan också peka på alla platserna som berättar om kommunikationssamhällets utveckling till lands och till sjöss. En armé av ofredsminnen visar gränslandet Värmlands försvarsstrategiska betydelse under olika epoker. Detta är kulturmiljöer där tiden gått lite långsammare än på andra håll och som har en stor symbolkraft och förankring i de djupa leden.

Värmland har också en intressant närhistoria som reflekterar efterkrigstidens kulturarv med arkitekturen i fokus. Till den moderna tidens kulturarv hör bl.a. idrottens berättelser och miljöer.

Vi talar ibland också om Värmland som sinnenas landskap. Till länets kulturmiljöprofil hör bild- och ordkonstnärernas karaktärsmiljöer som väver samman och levandegör kulturarvet i form av intressanta museibygnen, levande musik- och teaterscener, utställningar, och kulturhistoriska miljöer som varje år lockar tusentals besökare. I Värmland finns också en levande berättar- och musiktradition med historiskt djup.

Till länets starka sidor hör också den positiva synen på tillgängligheten till och vikten av kultur. Värmland är följaktligen inte bara vita knutar och idyll. Här finns också engagemanget, kunskapen och kreativiteten för att på ett professionellt sätt föra kulturen och kulturarvet till arbetet med att utveckla regionen på ett hållbart sätt.

Dessa samband ger kulturarvet och kulturmiljön en extra dimension och det finns skäl att uttrycka en stark önskan att dessa kopplingar kan bevaras och utvecklas.

3 Detta har vi gjort

I millennieskiftets kölvatten

Det gångna decenniets insatser på kulturmiljöområdet har gett många goda resultat. Till de avgjort största frågorna hör kulturmiljövårdens systematiska arbete med att vårda, underhålla och utveckla länets värdefulla kulturmiljöer.

Arbetsstillfällena har skapats. Tillgängligheten till de mest betydelsefulla delarna av kulturarvet har stärkts vilket ger positiva effekter för hela regionen. Restaurerade

kulturmiljöer är också viktiga referensobjekt i arbetet med att utveckla intresset för värden av kulturarvet.

Ett resultat är också den dialog kring kulturarvsförvaltningen som vuxit fram mellan kulturmiljövården och enskilda mark- och fastighetsägare.

Totalt har Länsstyrelsen under det gångna årtiondet fördelat över 90 mnkr till olika vård- och underhållsinsatser, varav merparten cirka 45 mnkr, avsett samfinansiering och underhåll av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer.

Tillsammans med medel ur Stiftelsen Kulturmiljöfond Värmland, 3 mnkr, och landsbygdsprogrammets delprogram Utvald miljö, 2,6 mnkr, har sålunda över 50 statliga miljoner satsats på underhåll och återbruk av länets många unika och kulturhistoriskt värdefulla byggnadsmiljöer. Andras ekonomiska insatser kan inte överblickas utan särskild ansträngning.

Länsstyrelsens har under det gångna decenniet också fördelat över 10 mnkr för vård och skötsel av över hundratalet värdefulla fornlämningsområden. Målet är att sköta och visa ett representativt urval fornlämnningar som speglar länets historiska utveckling i ett nationellt och regionalt perspektiv.

Länsstyrelsen har ur kulturmiljöanslaget och Kulturmiljöfond Värmland i runda tal också fördelat 8 mnkr för olika publicerings- och informationsinsatser i syfte att sprida kunskap om och göra länets kulturarv tillgängligt.

Genom en rad publikationer, publika aktiviteter m.m. har också läns museet, stiftet, församlingar, hembygdsrörelsen, föreningen Värmländsk Kultur, universitetet och enskilda kulturarvsförvaltare bidragit till att brett nå ut med kulturarvsinformation.

Inventeringar av skogens kulturlämningar har tillsammans med ett par hundra arkeologiska undersökningar också bidragit till att kasta nytt ljus på de äldsta delarna av länets kulturarv.

Detta sporrar till kreativitet och att fortsatt göra kulturarvsinformationen så tillgänglig och användbar som möjligt bl.a. med webben som informations- och kommunikationsverktyg.

3.1 Miljö- och landsbygdsstöd

Miljö- och landsbygdsprogrammets ersättningar till enskilda brukare signalerar att hävden av kulturlandskapet är ett viktigt läns- och samhällsintresse.

Miljöersättningarna är också ett viktigt bidrag till det regionala miljömålsarbetet.

Trots senare års omvälvningar inom jordbruket finns i Värmland marker och kulturminnen bevarade i sammanhang och landskapmiljöer med höga biologiska och kulturhistoriska värden.

Dessa kulturmiljöer och biotoper är vanligen starkt vårdberoende för att bevaras. Miljöer av detta slag omfattas också av den europeiska landskapkonventionen (ELC) som innefattar alla typer av natur- och kulturområden som behöver uppmärksammas i arbetet för en hållbar utveckling.

Totalt har Länsstyrelsen sedan 2007 fördelat 55 mnkr i ersättningar för enskildas skötsel av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövården.

Inom ramen för landsbygdsprogrammet har Länsstyrelsen också anslagit 11,5 mnkr endera som projekt eller företagsstöd i syfte att bidra till lokal utveckling och sysselsättning bl.a. genom stöd till kulturaktiviteter och landsbygdsturism.

3.2 Den kyrkliga kulturskatten

Insatser för att bevara och levandegöra det kyrkliga kulturarvet har bedrivits i bred samverkan och dialog mellan Karlstads stift, Länsstyrelsen och Värmlands museum. Den kyrkoantikvariska ersättningen har haft stor betydelse för det kyrkohistoriska arvet. Sedan millennieskiftet har i runda tal 111 mnkr utbetalats av staten till Svenska kyrkan/stiftet för vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena. För att skapa goda möjligheter för ett långsiktig bevarandet av landets kyrkliga kulturminnen har staten fastslagit att ersättningen t.o.m. 2014 ska vara 460 mnkr/år.

Stiftet har också via det s.k. främjandebidraget under perioden anslagit närmare 40 mnkr till insatser som syftar till att bevara och tillgängliggöra det kyrkliga kulturarvet.

3.3 En grund att stå på

En uppsummering av de gångna årens insatser på kulturmiljöområdet måste i grunden bli positiv. Vår uppföljning visar att under senaste decenniet så har staten satsat över 332 mnkr på olika kulturmiljöåtgärder i länet. Detta ger oss en god grund att stå på.

En slutsats från uppföljningsarbetet är att vi måste värdera det hittills gjorda insatserna i ett helhetsperspektiv och som investeringar på sikt. En annan slutsats är att mycket hinner hända på bara tio år och även om utvecklingen i stort gått åt rätt håll så saknas inte utmaningar.

Kunskapen om de nationella kulturmiljömålen behöver få ökat regionalt genomslag. Klimat och miljöfrågorna blir allt viktigare. Luftföroreningar och andra miljöförändringar påverkar såväl människors hälsa som kulturarv, flora och fauna.

Minskat befolkningsunderlag, hög medelålder i förening med omställningarna inom jordbruket leder till ett kulturlandskap alltmer präglat av extensiv markanvändning, förluster av kulturbärande landskapselement och ett ökat antal nedlagda gårdsbruk.

Många värdefulla kulturlämningar kommer till skada i skogsbruket. Färre kyrkobesökare tenderar att bidra till fler övertaliga och kallställda kyrkor. Redan inom en tioårsperiod kommer uppskattningsvis 15 av stiftets 163 kyrkobyggnader att stängas, läggas i malpåse eller tas ur bruk.

Kulturmiljön har inte fått tillräcklig uppmärksamhet i kommunernas fysiska planering. Blott en bråkdel av länets värdefulla kulturmiljöer skyddas idag i kommunala planer och program.

Det innebär att man i kommunerna på ett ”vassare” sätt bör arbeta med att föra kulturmiljön till planeringsprocessen. Kunskapen om vari kulturvärdena består - vad som behöver värnas och varför - behöver syresättas och ge ett tydligare avtryck inom samhällsplaneringen.

Kultur- och arkitektoniska värden i den byggda miljön går till spillo i samband med illa genomförda om- och tillbyggnader. Därmed ökar också behovet av att blåsa nytt liv i begreppet ”varsam ombyggnad”.

Värmland är i likhet med övriga Sverige inne i en omställning mot ett alltmer heterogent samhälle där vi behöver förhålla oss till en mångfald perspektiv på kulturarv. Dialog och delaktighet har i likhet med integrations- och jämställdhetsfrågorna hamnat alltmer i fokus. Internationaliseringen och utbytet med omvärlden ställer också krav på ett globalt, etiskt förhållningssätt på både individ- som samhällsnivå. Vårt medlemskap i EU och utbytet genom turism är en del av internationaliseringen.

IT integreras allt mer i vardagslivet med förväntningar på ökad tillgänglighet och kommunikering av kulturarvet. Samspelet mellan utbildningssamhället, skolan och kulturarvsområdet haltar samtidigt som skolans läroplaner och universitetets olika studieprogram ställer dörren på vid gavel för att utveckla kulturarvet och kulturmiljön både som lärmiljö och forskningsfält.

Upplevelseekonomin expanderar. Förväntningar på tjänster och upplevelser baserade på kulturvärden växer. Kultur och kulturarv framhålls allt oftare som en tillgång alltifrån rekreation, folkhälsa, forskning och turism till företagande och regional utveckling.

Även regionaliseringen i samhället innebär nya roller och krav på kulturarvsarbetets process- och samverkansformer. 2011 införs den nya kultursamverkansmodellen. Modellen innebär en genomgripande förändring på kulturområdet som kräver stor förmåga att arbeta med kulturarvet i ett regionalt sammanhang.

Samtidigt har Riksantikvarieämbetet tillsammans med länsstyrelserna arbetat fram ett program för hur myndigheterna avser att förbättra de gemensamma arbets- och samarbetsformerna över länsgränserna.

Detta sammantaget innebär nya utmaningar som vi aktivt ska möta och se möjligheterna med.

4 Detta gör vi

Ett kulturarv – många aktörer

Kulturarvet är en gemensam tillgång och något som vi bäst värnar och utvecklar tillsammans. Det tar avstamp i den klassiska svenska förvaltningsmodellen som bygger på premissen om ett brett och delat ansvarstagande för kulturarvet.

Att staten och Länsstyrelsen med sitt övergripande ansvar för kulturmiljövården har ett grundläggande ansvar för att länets kulturarv utvecklas i hållbar riktning är naturligt. Men för att nå resultat krävs insatser på många olika nivåer och att fler lokala och regionala aktörer ser möjligheterna och axlar sitt ansvar. Samtidigt måste framhållas att enskilda värmlänningar, folkrörelser och ideella organisationer har spelat och spelar en avgörande roll för kulturmiljöarbetet. Deras kunskap måste tas tillvara så att var och en känner att man bidrar till kulturarvsarbetet.

En premis är att det kommer att krävas ökade resurser och därmed ett behov av ökat samarbete mellan olika aktörer. Vi måste därför sträva efter samarbetslösningar som kan bygga på intressegemenskap och delat ansvar.

Genom ökade kontakter och nya nätverk kan kunskap och idéer korsbefruktas och komma till ömsesidig användning. För att få till stånd ökat fokus på fler gemensamma insatser föreslås en mötesplats, ett regionalt rådslag, för planering och genomförande av olika insatser som rör kulturarvets bevarande, tillgänglighet och användning.

Målet är att kultur- och kulturarvsfrågorna ska få ett större genomslag och en bredare förankring bland enskilda, inom flera organisationer och samhällsprocesser.

4.1 Ett stärkt utvecklingsamarbete

Det vi ska uppnå är:

- Att stärka upp intressegemenskap och ansvarstagande mellan den lokala, regionala och nationella nivån och ett ökat stöd från den politiska nivån.
- Ha en levande konstruktiv dialog mellan kulturarvsarbetets huvudaktörer och en bättre samordning av insatser, kompetenser och resurser.
- En bred uppslutning kring kulturmiljöområdets centrala grundfrågor och ett ökat gemensamt fokus på de långsiktigt viktigaste bevarande- och utvecklingsinsatserna.
- Skapandet av en permanent mötesplats - ett rådslag - som stöder och driver på arbetet i kulturmiljöstrategins riktning.

Vi som i olika roller medverkar i det värmländska kulturarvsarbetet är i starkt koncentrat:

Länsstyrelsen Värmland till vars kärnuppgifter hör att föra ut och förverkliga nationella mål bl.a. för natur- och kulturmiljövården på lokal och regional nivå. I uppdraget ingår att åt staten ansvara för det dagliga regionala tillsyns- och samordningsansvaret för kulturmiljön och att denna ges en framskjuten roll i planerings- och utvecklingsarbetet.

Kulturmiljöarbetet är ett av Länsstyrelsens bidrag till måluppfyllelsen om en långsiktigt hållbar och rik livsmiljö för länets invånare och besökare. Genom strategisk kommunikation och sektorsövergripande samverkan ska Länsstyrelsen främja samarbeten och relationer som bidrar till ett kulturarv som bevaras, utvecklas och brukas. Detta fodrar breda kontaktytor och ständigt nya dialogformer. Samarbetet med andra länsstyrelser, regionala myndigheter, kommunerna och andra lokala och regionala organisationer är en viktig grund för detta arbete.

www.lansstyrelsen.se/varmland

Riksantikvarieämbetet som på nationell myndighetsnivå har till uppgift att samordna arbetet för kulturarvets bevarande, vård och utveckling. Myndighetens verksamhet innefattar alla typer av insatser till skydd för kulturarvet, med kunskapsuppbyggnad, vård och konservering, myndighetsarbete och arkeologisk uppdragsverksamhet som viktiga beståndsdelar.

www.raa.se

Region Värmland, som sedan 2001 är ett regionalt samverkansorgan för länets kommuner, har ett strategiskt ansvar för hållbar regional utveckling, tillväxtfrågor, kultur, turism, kreativa näringar, folkbildning m.m.

Det regionala utvecklingsprogrammet ”Värmland växer” är regionens gemensamma plattform för hållbar utveckling. Viktiga mål i programmet är bl.a. att utveckla ett dynamiskt kulturliv, hållbara livsmiljöer, stimulerande natur- och kulturupplevelser, kreativ kultur, profilering av regionen och att utveckla besöksnäringen.

Den nya kultursamverkansmodellen och den kulturplan som nu framställs är viktiga verktyg för dialog och arbetet med kulturarvet inom regionen och dess olika resurscentra.

www.regionvarmland.se

Värmlands kommuner som har det lokala huvudansvaret för att inom samhällsplaneringen, kulturområdet, turismen och skolan ta tillvara och utveckla kulturarvet och kulturmiljön. Kommunernas kulturmiljöarbete är avgörande för om vi kommer att nå målet om en väl bevarad och brukad kulturmiljö. Länets kommuner ingår i samverkansorganet Region Värmland.

Värmlands Museum som sedan 1917 aktivt arbetat med att bygga upp, förmedla kunskap om och att skapa en positiv attityd till kulturarvet och miljöns kulturvärden. Till museets kärnverksamhet hör att vara ett forum för minne och reflektion, dialog, opinion och att med olika pedagogiska verktyg verka för historieförmedling i vardagen. Genom sina samlingar och arbetet kring dessa förmedlas kunskaper om historien och därmed om vår samtid. Museet är också en viktig regional resurs för besöksnäringen, utbildningssamhället och folkrörelserna.

Museets långa tradition och erfarenhet av kulturmiljöarbete är en styrka att ta vara på och vidareutveckla såväl i växelspelet mellan olika förvaltningar som i kontakten med allmänheten. Museiverksamheten drivs idag av Stiftelsen Värmlands Museum bildad 1980.

www.varmlandsmuseum.se

Arkivcentrum Värmland som är en samarbetsorganisation för några av länets arkivbildare. Arkiven är viktiga informations- och kunskapskällor till det värmländska samhällslivet från medeltid till nutid och därmed en viktig inkörsport till länets historia.

Arkiven integreras allt mer i arbetet med att göra kulturarvet tillgängligt. De är i likhet med läns museet och biblioteken institutioner genom vilka vi kan närma oss historien, samtiden och framtiden. Arkiven är också viktiga verktyg för att slå broar mellan de materiella och immateriella kulturarven.

www.arkivcentrumvarmland.se

Länsbiblioteket i Värmland som har i uppdrag att initiera, samordna och stödja lokala och regionala utvecklingsarbeten bl.a. kring en läns gemensam bibliotekswebb. Biblioteken är tillsammans med läns museet och Arkivcentrum Värmland en viktig samarbetspartner för den som arbetar med kulturarvet utifrån ett lokalt och regionalt perspektiv. Biblioteken är också en viktig aktör i uppgiften med att under beteckningen *ABM-samverkan* tillgängliggöra historiska källor och att göra dessa sökbara oavsett var de förvaras.

lansbiblioteket-i-varmland.regionvarmland.se

Karlstads universitet som i nära samarbete med andra samhällsaktörer lokalt och regionalt bedriver vetenskaplig utbildning och forskning med en betydande potential för kulturmiljöarbetet t.ex. inom samhällsplanering, historia, miljövetenskap, kulturgeografi, konstvetenskap, turismvetenskap m.fl. Kulturarvsvårdens intresse att förverkliga och stärka samverkan mellan

kulturområdet och relevanta forskningsdiscipliner är grundläggande för deras förmåga att förmedla aktuell kunskap till samhällets olika aktörer.

www.kau.se

Svenska kyrkan/Karlstad Stift och dess församlingar som äger, förvaltar och tillsammans med Länsstyrelsen och läns museet vårdar och underhåller det kyrkliga kulturarvet. De kyrkliga kulturmiljöerna tillhör och ska vara tillgängliga för alla. Staten och Svenska kyrkan har därför ett delat ansvar för att detta oersättliga kulturarv förvaltas på ett hållbart sätt.

Karlstads stift är också en av Värmlands största jord- och skogsägare. Med detta följer åtagandet att slå vakt om nyckelbiotoper, biologisk mångfald och fasta fornlämningar inom skogs- och lantbruk.

www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/

Skogsstyrelsen som i sin verksamhet har ett särskilt ansvar för att kulturmiljöintressena beaktas i skogsbruket. Detta arbete har bidragit till en allt större kunskap bland enskilda ägare och brukare om betydelsen av att förena en uthålligt god avkastning inom skogsbruket med hänsynstagande till den skogliga miljöns kulturvärden och biologiska mångfald.

I samverkan med Länsstyrelsen är Skogsstyrelsen delaktig i genomförandet av länets fornvårdsprogram. Tonvikten i detta samarbete ligger på att aktivt bevara och göra ett antal representativa fornlämningsmiljöer publikt och förmedlingsmässigt tillgängliga.

www.skogsstyrelsen.se

Värmlands Hembygdsförbund som bildades 1921 är en allmännyttig ideell förening och den värmländska hembygdsrörelsens regionala organisation. Dess övergripande ändamål är att tillvarata och tillgängliggöra lokalsamhällets natur- och kulturvärden. Civilsamhället har stor betydelse för kulturarvsområdet och bidrar på ideell bas till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås.

Svensk hembygdsrörelse engagerar drygt 430 000 medlemmar och mer än 1 900 enskilda föreningar. I Värmland finns 90-talet lokala hembygdsföreningar med över 15 000 medlemmar.

www.hembygdvarmland.se

Föreningen Värmländsk Kultur som är en organisation bildad av länets kulturföreningar. Föreningen har som mål att spegla värmländsk kultur och kulturhistoria främst genom tidskriften Värmländsk Kultur, olika kulturevenemang och exkursioner till historiskt intressanta kulturmiljöer och besöksmål.

www.varmlandsk-kultur.com

5 Detta vill vi

Visionen – vår ledstjärna

Värmland – ett föredömligt hållbart och levande kulturlandskap som lockar, underhåller och utvecklar människor, natur och kultur.

Visionen vänder sig mot 2015 och är vår gemensamma ledstjärna för att fysiskt och förmedlingsmässigt bevara, utveckla och tillgängliggöra kulturarvet på ett hållbart sätt.

Visionen ska genomsyra vår verksamhet och vägleda oss i arbetet med att utveckla Värmland som en attraktiv, tillgänglig och levande kultur- och besöksregion.

Dess grundtes är att utvecklingen ska vara hållbar på sikt utifrån miljömässiga, sociala (inklusive kulturella) och ekonomiska aspekter.

Den knyter på ett tydligt sätt an till aktuella kultur- miljö- och näringspolitiska mål och med de planer och program som det lokala och regionala utvecklingsarbetet grundas på.

Visionen har därmed en direkt koppling till processen med att inom olika samhällsområden utveckla länet i hållbar riktning.

Viktiga nyckelord i denna process är delaktighet och samverkan. Utvecklingen är inte långsiktigt hållbar om inte lokala, regionala och nationella myndigheter och organisationer samarbetar och bidrar med kompetens och resurser.

Samverkan betyder inte att alla ska tycka lika om allt, men utan en gemensam bild och vision blir frågan om mål och medel haltande. Framför allt handlar det om att ”leva visionen” – att vara tydlig i det egna engagemanget.

6 Detta menar vi med hållbarhet

Väl förvaltade kulturmiljöer bidrar till hållbar utveckling. Social och kulturell välfärd och ett bärkraftigt bruk av länets kulturmiljöer är sinsemellan beroende och ska samspela och förstärka varandra.

I grunden handlar det om att samhället ska planera för och tillgodose sina behov utan att förbise kommande generationers möjligheter och behov.

Vår roll är att föra in humanistiska och kulturhistoriska perspektiv på samhällsutvecklingen och att visa på hur länets kulturarv kan bevaras och samtidigt göras till en del av regionens framtid. Historiemedvetande och kunskap ger perspektiv på, och förståelse för, vikten av en god hushållning med den kulturmiljö vi känner till och lever i.

I uppgiften ligger att säkerställa en långsiktigt god hushållning med landskapets och bebyggelsemiljöns kulturvärden, att garantera en fortlöpande bra tillsyn och skötsel av dessa och att föra kulturarvet till den lokala och regionala planerings- och utvecklingsprocessen.

I vår uppgift ingår också att lyfta fram kulturarvets sociala och demokratiska funktioner; dess betydelse för bildning, delaktighet och tillgänglighet.

Sambandet mellan kultur och hälsa uppmärksammas alltmer. Kulturarv och kulturupplevelser ger nya perspektiv som bidrar till livskvalitet och en rik livsmiljö.

Sverige och Värmland har på kort tid också utvecklats till ett mångkulturellt samhälle vilket får konsekvenser för vårt sätt att arbeta med kulturarvet. Ett perspektiv på hållbarhet är att motverka utanförskap och att uppmärksamma allas rätt till kulturupplevelser och delaktighet i kulturarvsarbetet. Vi ska också uppmärksamma och integrera ett jämställdhets- och genusperspektiv i vårt arbete.

Detta sammantaget medför en förskjutning i arbetet från förvaltningstänkande till ett ökat medborgarintresse och att fler dörrar till kulturlandskapet Värmland behöver öppnas.

Därför behöver de ekonomiska, miljömässiga, sociala och kulturella dimensionerna i begreppet hållbar utveckling vävas samman och göras till ett riktmärke inte bara för bevarande och förvaltning utan också för att utveckla och förnya i ett historiskt sammanhang.

6.1 Viktiga inslag i hållbarhetsarbetet

Värmland har allt att vinna på att bli känt som en föregångsmiljö för hållbar utveckling. Tillsammans ska vi arbeta utifrån ett helhetsperspektiv på miljön och visa på hur arbetet för hållbar utveckling på kulturarvsområdet är sammanvävt med hållbar utveckling också inom andra samhällsområden.

Mot detta breda och integrerade perspektiv på natur- och kulturarvet vill vi lyfta fram följande områden som särskilt viktiga för kulturarvsområdets medverkan i det värmländska hållbarhetsarbetet:

- Historiemedvetande ger perspektiv på länets utveckling

Förvaltningen av kulturmiljön bygger på allas förståelse, delaktighet och ansvar för den egna kulturmiljön.

Kunskap om villkoren för hållbar utveckling är viktig och i vår verksamhet ska ingå att motivera länsinnevånarna att förvalta och bruka natur- och kulturresurserna på ett sätt som är bärkraftigt på sikt.

- Kulturarvsförvaltning bidrar till livskvalitet, folkhälsa och en rik livsmiljö

Vi ska öka insikten om kulturarvets betydelse för ett hållbart samhälle med goda livsmiljöer. I detta ingår att verka för att kulturvärdena i bebyggelsen och landskapet tas tillvara och brukas på ett hållbart sätt.

Det innebär att vi ska lyfta fram kulturarvets betydelse såväl för den enskilde som för samhällets långsiktiga utveckling. Det förutsätter att vi tillsammans arbetar för att integrera kulturarvet och kulturmiljön i samhällsplaneringen och det regionala utvecklingsarbetet.

Till vår hjälp med att skydda, vårda, utveckla och informera om kulturarvet och miljön använder vi oss bl.a. av kulturminneslagen, miljöbalken, plan- och bygglagen, landsbygdsprogrammets miljöersättningar, projektmedel och statliga kulturmiljöbidrag.

- Kulturarvet är en resurs för tillväxt och utveckling

Grunden för vår strategi är kulturens och kulturarvets egenvärde. Samtidigt ökar insikten om kulturens betydelse för den lokala och regionala attraktiviteten och utvecklingen. Kulturen och kulturarvet ses alltmer som en del av länets infrastruktur.

Orters och regioners utveckling byggs allt mer på deras renommé som livsmiljö. Om Värmland i framtiden ska kunna locka till sig inflyttare, företag och turister kommer intresset och förmågan att nyttja kulturen och kulturarvet som hävstång och profilplattform att ha stor betydelse.

Utveckling och tillväxt kan inte köpas till priset av förluster i kulturmiljön, men för att kunna tillvarata kulturen, naturen och kulturarvet som framgångsfaktorer i den värmländska näringskedjan krävs ett erkännande också av dess instrumentella värde. Detta förutsätter att berörda samhällsaktörer inser möjligheterna med att tillsammans driva utvecklingsinsatser som svarar mot såväl dagsaktuella som mer långsiktiga trender i samhället.

En viktig uppgift i utvecklingsarbetet är att arbeta aktivt med samverkanslösningar kring angelägna projekt och att utnyttja synergier mellan olika aktörers stödformer. Avgörande för framgång är öppenheten och engagemanget i utvecklingssamarbetet.

7 Detta är våra mål

Utmaningar och siktpunkter

För att realisera visionen och nå resultat behövs ett antal riktningsgivande mål för verksamheten.

Målen uttrycker vad vi uppfattar som viktigt för kulturlandskapet Värmland. Tydliga mål bidrar också till att nå ut med information och därmed ökade insikter om vår kvalificerade verksamhet. Detta gör att kulturmiljövården uppfattas som en intressant och efterfrågad samarbetspart i regionens utveckling

Klara mål ger också stadga och legitimitet åt de insatser vi planerar och genomför för att bevara och utveckla kulturarvet och miljön.

För att påskynda en utveckling i gemensam riktning föreslås fyra övergripande långsiktiga mål.

7.1 Hållbarhetsmålet

Såväl det historiska som det moderna värmländska kulturarvet ska bevaras, brukas och utvecklas. Vårt bidrag till det hållbara Värmland ska vara att ge humanistiska och historiska perspektiv på samhällsutvecklingen. Den kulturella dimensionen i samhällsplaneringen ska stärkas och det tvärsektoriella arbetet utvecklas.

Arbetet med att bevara och utveckla det värmländska kulturarvet ska präglas av kompetens, långsiktighet och helhetssyn. I fokus står att bidra till ökad kunskap om principerna för hållbar utveckling och att motivera värmlänningar och andra att förvalta och bruka länets natur- och kulturresurser på ett sätt som är bärkraftigt på sikt. Vi ska samarbeta med och stödja de utanför kulturmiljösektorn som arbetar mot samma mål.

7.2 Kunskaps- och förmedlingsmålet

Värmlands kulturarv och kulturmiljövården ska göras kända, förstådda och tillgängliga. Vi ska ha förmåga och möjligheter att jobba med kunskapsbildning, forskning och kunskapsförmedling på ett sätt som stärker historiemedvetande och engagemang för att uppnå ett hållbart samhälle med goda livsmiljöer.

Med ambitionen att inspirera till och skapa förutsättningar för alla att ta ansvar för kulturarvet och kulturmiljön ska vi agera för dialog och tillgång till kunskap om kulturarvet inom många samhällsområden. Kvalitet i förvaltning, vård och underhåll av kulturmiljön ska grundas på tillgång till bästa möjliga kunskap. Vi ska stödja lokala initiativ som syftar till att bygga upp kunskap om kulturarvet och göra det känt.

7.3 Besöksmålet

Kulturarvets och kulturmiljöns betydelse för turismens möjligheter att utvecklas ska uppmärksammas och tas tillvara. Vi ska uppmärksamma och se möjligheterna att kombinera natur- och kulturturismen. Vi ska visa på hur naturreservat och skyddade kulturmiljöer kan bidra till hållbar utveckling och att bevarande och utveckling inte behöver stå i motsats till varandra. Tillsammans med besöksnäringen ska vi utveckla tillgängligheten, upplevelsekvaliteten och hållbarheten på besöksmålen. Nya perspektiv på att använda reservat och kulturmiljöer ska bejakas.

Inriktningen ska vara att ge begreppet ”ett levande kulturarv” ett kvalitativt reellt innehåll. Målet är att Värmland av bofasta och tillresande ska uppfattas som en attraktiv besöksregion.

7.4 Utvecklingsmålet

Ett hållbart utvecklingsperspektiv ska integreras i länets kulturmiljöarbete; socialt, kulturellt, miljömässigt och ekonomiskt. Väl omhändertagna, utvecklade och levande kulturmiljöer och kulturinstitutioner gynnar hela Värmland.

Vi ska visa på samhällsnyttan av kulturens och kulturarvets potential att skapa mervärden, kunskap, upplevelser och sysselsättning.

Verksamheter och funktionella krav inom turism- och upplevelsenäringen ska formas så att de samspelar med och stöder kulturmiljövårdens arbete för hållbar utveckling och på ett kvalitativt sätt bidra till att förstärka den historiska och kulturhistoriska helhetsupplevelsen.

8 Detta är våra fokusområden

För att förverkliga vår vision och våra mål krävs insatser på många olika nivåer och genom skilda aktörer. Ändliga resurser ställer krav på avvägningar och val. Det handlar om att föra fram och kraftsamla kring de insatsområden som i ett långsiktigt perspektiv bäst tillvaratar kulturlandskapet Värmlands behov och möjligheter.

Sätten att genomföra de olika insatserna är många och kommer att variera. Varje insats kräver sin lösning och för att nå resultat måste många grundpremiser uppfyllas.

Kulturarvssektorn disponerar inte all den kunskap och resurser som krävs och en förutsättning är att många parter i länet driver utvecklingsarbetet tillsammans.

Praktiskt betyder det att vi ska hävda existensen av regionens kulturvärden men också att i balanserade former utveckla sambanden mellan natur- och kulturarv, regional utveckling och tillväxt.

Det kan ta tid att se effekterna av våra insatser och en förutsättning för framgång är att vi agerar uthålligt. Ingen aktör kan göra några detaljerade utfästelser på sikt, men viktigt för tillförsikten i arbetet är att nå samsyn kring den långsiktiga inriktningen och de strategiskt viktigaste utvecklingsområdena.

För att ”komma i mål” identifierar vi följande strategiska fokusområden:

- ***Samspel och delat ansvar*** – som inriktar sig på att reda ut hur vi ska bedriva arbetet med att förvalta, vårda och utveckla kulturmiljön på ett uthålligt sätt. Detta fokusområde har bäring på strategins övergripande hållbarhetsmål och att ett hållbart bevarande och bruk av kulturmiljön bara kan uppnås genom lokalt och regionalt samarbete.
- ***Kulturarvet och miljön*** – som syftar till att inom samhällsplaneringen och förvaltningen av kulturarvet värna miljöns natur- och kulturvärden. Fokusområdet knyter an till och vidareutvecklar strategins hållbarhetsmål.
- ***Kunskap och kompetens*** – som syftar till att öka våra kunskaper om länets kulturmiljövärden. Viktigt för framtiden är att kulturarvsarbetet kan grundas på bästa möjliga aktuella kunskap och kompetens. Fokusområdet har uttalat samband med strategins övergripande kunskaps- och förmedlingsmål.
- ***Bildning och delaktighet*** – som inriktar sig på att skapa delaktighet i arbetet för kulturarvet och att utveckla kulturmiljön som lärmiljö och pedagogisk resurs. Fokusområdet är förenat med strategins kunskapsmål som betonar att en hållbar utveckling av kulturmiljön måste inriktas på delaktighet i arbetet vilket främst måste grundas på kunskaper, förståelse och engagemang för kulturarvet i närmiljön. Allas tillgång till kulturarvet är i vårt perspektiv grundläggande oavsett kön och könsidentitet, ålder, etnisk tillhörighet, religion, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. Fokusområdet har ett starkt samband med de sociala och kulturella dimensionerna av hållbar utveckling.
- ***Kulturarvet - en resurs för regional utveckling*** – som fokuserar på att göra länets kulturarv fysiskt och förmedlingsmässigt tillgängligt. Vår uppgift är att på ett hållbart sätt tillvara och utveckla detta som en tillgång i det lokala och regionala arbetet för utveckling och tillväxt. Detta fokusområde växelspelar med både strategins utvecklingsmål och besöksmål. Fokusområdet har en stark anknytning till den ekonomiska dimensionen i hållbar utveckling.

8.1 Samspel och delat ansvar

Hållbar utveckling på kulturarvsområdet kan bara nås genom samverkan och delat ansvar. Hur arbetet med att förvalta kulturarvet organiseras, bedrivs och fungerar har avgörande betydelse för att ta ställning till vad som är viktigt för dess utveckling och för samspelet mellan kulturmiljövärden och andra samhällsaktörer.

Det värmländska kulturarvet vilar på att vi tillsammans förmår förvalta, nyttja och skapa de resurser som behövs för att tillgodose dess behov och möjligheter.

För att skapa en levande dialog kring kulturmiljöarbetet föreslås bildandet av ett rådslag; *Kulturarv Värmland*.

Förslaget innebär att Länsstyrelsen tar initiativ till ett regionalt rådslag där representanter för länets kulturarvsorganisationer, kommuner, universitet,

besöksnäring och ideella aktörer kan mötas för att ventilera frågor som rör bevarandet och utvecklingen av det värmländska kulturarvet.

Rådslaget ska stå som garant för kontinuiteten i kulturarvsarbetet och att initiativ och projekt som ger långsiktiga kvalitetseffekter förs upp på agendan. Rådslagets roll ska med andra ord vara att jämna väg för ställningstaganden om att: så här bör vi arbeta, detta kan och vill vi genomföra. Det kan t.ex. handla om att initiera, samordna och driva gemensamma utvecklingsprojekt genom särskilda samarbets- och resursinsatser.

Rådslagets roll ska med andra ord vara att synliggöra och förtydliga roller, att skapa opinion och delaktighet i kulturarvsarbetet. Alla kan på sitt sätt bidra till helheten. Ur denna helhet kan mycket nytta skapas. Ett gemensamt rådslag är också en viktig plattform för att bryta arketytiska roller och för att forma ett offensivt förvaltningsarbete.

Rådslaget bör få tydliga ekonomiska incitament för verksamheten. För att stärka dess operativa kapacitet bör frågan om rekrytering av en koordinator för det gemensamma utvecklingssamarbetet övervägas.

Vår strategi för att aktivera och stärka det regionala utvecklingssamarbetet är i starkt koncentrat att:

- Initiativ tas till bildandet av ett regionalt rådslag och att detta görs till en plattform som stöder och driver på arbetet i kulturmiljöstrategins riktning
- genom ett nytt forum för samverkan öppna för en levande och konstruktiv dialog och att nå en bättre samordning av kompetenser och resurser
- kraftsamla kring kulturmiljöarbetets kärnfrågor och att få till stånd ökat fokus på de långsiktigt viktigaste samarbetsinsatserna
- agera för att ge rådslaget Kulturarv Värmland ekonomiska incitament att rekrytera en kulturarvskoordinator med uppgift att utveckla, samordna, kommunicera och brett förankra betydelsen av det värmländska kulturmiljöarbetet i samhällsutvecklingen.

8.1.1 Samverkan mellan länen

På nationell och regional nivå har RAÄ (Riksantikvarieämbetet) och länsstyrelserna arbetat fram ett program för hur ett fördjupat och samordnat arbete mellan myndigheterna kan bidra till att stärka det offentliga kulturmiljöarbetet (Uppdrag 70 m.fl.).

En huvudlinje är att länsstyrelserna och RAÄ inom ramen för en modell med länsgrupper ska vidareutveckla formerna för samverkan och dialog. Det kan t.ex. gälla frågor om tillämpningen av miljöbalken, IT-samverkan, FoU-frågor eller medverkan i arbetet med de nya regionala kulturplanerna.

Värmland hör enligt samverkansmodellen till länsgrupp ”mellan” dit också länsstyrelserna i Gävleborg, Dalarna, Örebro, Västmanland, Uppsala, Stockholm, Gotland och Södermanland (sammankallande) ingår.

Länsstyrelserna driver även en rad andra samarbetsprojekt i olika nätverk och samhällsprocesser. Det gäller t.ex. kulturmiljöfunktionernas nätverk för kunskapsutbyte och olika utvecklingsprojekt. Ett exempel är bergslagssatsningen Kultur och Turism.

I detta sammanhang kan också Länsstyrelsen behöva se över och utveckla formerna för det interna samarbetet och kunskapsutbytet.

8.2 Kulturarvet och miljön

Förvaltningen av kulturmiljön och samhällsplaneringen hör ihop. Insatserna med att bevara och utveckla kulturarvet kan inte bedrivas vid sidan av eller byggas på improvisationer. Utan stöd i planer och program är det inte hållbart på sikt. Att bevara och bruka kulturarvet är ett fastlagt politiskt mål och i kulturminneslagen slås fast att ansvaret för detta delas av alla.

8.2.1 Nya tag i kommunernas planering

Kommunernas översiktsplaner, och möjligheten till fördjupningar av dessa, är ett strategiskt verktyg för avvägningar mellan bevarande och förnyelse. Kulturarvet ger många möjligheter och av översiktsplanerna bör det i grova drag framgå hur dess värden kan tas tillvara och stärkas.

Översiktsplanerna är också ett viktigt redskap för att göra miljöns kulturvärden kända bland allmänheten och för dialogen mellan staten, kommunerna och olika sektorsintressen.

Redan idag används översiktsplanerna av kommunerna för att peka ut värdefulla kulturmiljöer men inte annat än i begränsad omfattning för mer konkreta ställningstaganden i bevarandefrågor.

Beräkningar visar på att det i Värmland finns bevarandebestämmelser för uppskattningsvis drygt 1 % av det totala byggnadsbeståndet. En kvalificerad gissning är därmed att många värdefulla värmländska kulturmiljöer saknar skydd.

Detta innebär ett stort hinder för hållbar utveckling och att höga förväntningar kvarstår på kommunerna när det gäller att i översiktsplanerna mer ingående redovisa sina avsikter för hur värdefulla kulturmiljöer bör beaktas.

Det är därför nu rätt tid att få till stånd ett mer aktivt förhållningssätt till översiktsplaneringens betydelse och att kommunerna, Länsstyrelsen och läns museet tillsammans agerar för en fördjupad dialog kring översiktsplanernas möjligheter.

För kulturmiljövårdens del handlar detta i första hand om att lämna ett samlat och hanterligt kunskapsunderlag om länets värdefulla kulturmiljöer bl.a. om riksintressen.

8.2.2 Fånga platsens själ

En intresseväckande men i Värmland relativt oprövad planeringsmodell är cultural planning.

Det är en metod för samhällsplanering och strategiskt utvecklingsarbete som, till skillnad från traditionell fysisk planering, tar sikte på att identifiera och stärka en plats unika särprägel. Metoden står för ett humanistiskt synsätt som sätter människan och mänsklig kommunikation i centrum. Centralt är att fånga upp det som är specifikt för platsen, att hitta ”platsens själ” (Genius Loci) och att använda detta för att utveckla och stärka en plats kulturella identitet.

Det är en demokratisk, inkluderande planeringsmetod med målet att utveckla det lokala inflytandet och att minska avståndet mellan t.ex. kultur, kulturmiljövård och annan samhällsplanering.

Intresset för cultural planning som planeringsmetod växer och bör ligga högt upp i medvetandet bland alla dem som i Värmland arbetar med kulturarvs-, planerings- och utvecklingsuppgifter. Ett första steg bör vara att reda ut vilka svenska och värmländska aktörer som arbetar med cultural planning i syfte att utbyta erfarenheter av planeringsmetoden.

8.2.3 Fokus på miljön

Att kulturarvet och kulturmiljön är en viktig del av livsmiljön är ingen nyhet. I landskapet och den byggda miljön möts olika slag av värden – kulturhistoriska, biologiska, estetiska, sociala och ekonomiska.

För att hantera denna mångfald krävs helhetssyn och att vi vårdar oss om miljöns natur- och kulturvärden. I detta arbete går det inte att dra en skarp gräns mellan natur och kultur. Det står klart att både naturvärden och kulturvärden kan gå förlorade om vi inte tar ett gemensamt och övergripande ansvar för miljön som helhet.

Med siktet inställt på ett samhälle som är hållbart på sikt har riksdagen antagit 16 övergripande nationella miljökvalitetsmål och ett 70-tal sektorsvisa delmål. Kulturarvet lyfts fram i flera miljömål – Levande skogar, God bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap, Begränsad klimatpåverkan är några exempel.

I Värmland har Länsstyrelsen med avstamp i de nationella målen antagit 14 övergripande miljömål och 77 konkreta delmål. De regionala målen har tagits fram i dialog med regionala myndigheter och organisationer.

Med miljömålsarbetet öppnas nu nya vägar för att samordna gemensamma intressen och att utveckla det ömsesidiga ansvarstagandet för kulturarvet och kulturmiljön.

Det gäller generellt men framför allt de insatser som direkt kan kopplas till luftföroreningarnas påverkan på värdefulla byggnader och andra kulturföremål, omställningarna i jordbrukslandskapet och ouppmärksamhet på den biologiska och kulturella mångfalden, dvs. skyddet av skogsmarkens kulturlämningar och biologiska arv. Det omfattar även behovet av gemensamma insatser för att bromsa den nedbrytning av kulturarvet som orsakas av försurning. Det gäller bl.a. nedbrytningen av arkeologiska föremål som orsakas av markförsurningen.

Kunskapen om klimatförändringarnas inverkan på kulturarvet kräver särskilda forsknings- och utvecklingsinsatser. Kunskapsprojektet Klimatanpassning Värmland är exempel på ett projekt inom klimatområdet som bedrivs i växelspel mellan Länsstyrelsen och Karlstad universitet.

Vår övergripande miljömålsstrategi eftersträvar en helhetssyn på miljöns historiska dimension och på att integrera denna i samhällsplaneringen. Exempel på aktuella områden som också rör landskapsutvecklingen och kulturmiljön är, förutom miljökvalitetsmålen, EU:s gemensamma jordbrukspolitik och miljöersättningar liksom den nyligen antagna europeiska landskapskonventionen.

Uppföljningen av om miljöarbetet går i rätt riktning ska enligt regeringen baseras på ett system av nationella och regionala indikatorer. På kulturmiljöområdet finns därför ett behov av att se över och ta fram nya lämpliga mått för att följa upp och utvärdera effekterna av genomförda insatser i det regionala miljömålsarbetet.

8.2.4 Värmländska riksintressen

Värmlands riksintressen är regionens mest värdefulla kulturmiljöer. De har sin bakgrund i det gigantiska riksplaneringsprojektet som startade på 1970-talet då kulturmiljövården för första gången fick tillfälle att i ett sammanhang peka ut de allra viktigaste kulturmiljöerna i landet. I Sverige finns idag ca 1. 700 riksintressen, varav 41 i Värmland.

Att en kulturmiljö är av riksintresse innebär att de är utvalda utifrån ett nationellt perspektiv vad gäller representativitet och särprägel. De omsluter hela det kulturarv generationer skapat och efterlämnat från forntiden ända fram till det nyss upplevda ”moderna förflutna”.

På grund av sina specifika värden ska landets riksintressen enligt miljöbalken skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön.

Kommunerna och den regionala kulturmiljövården måste, i samspel med enskilda ägare och brukare, nu axla sitt ansvar för att långsiktigt bevara och utveckla dessa miljöer.

För kulturmiljövården handlar det om att förse kommunerna med det kunskapsunderlag man behöver för att på tillgodose riksintressena i sin planering och tillståndsprövning. Mer kraft bör därför läggas på att i dialog med kommunerna uttolka innebörden av riksintressena. Det är på kunskap om riksintressenas värden som hänsyn och skydd måste byggas.

Fördjupade miljö- eller riksintressebeskrivningar är bland kommuner och enskilda ett efterfrågat verktyg för information om riksintressenas värdeinnehåll och om varje områdes behov och möjligheter.

Länsstyrelsen har under 2011 påbörjat en översyn av länets riksintressen.

Syftet med översynen är att:

- Identifiera brister beträffande urval och kulturmiljöbeskrivningar. Klarlägga status och representativitet.
- Förmedla kunskap från staten till kommunerna. Arbeta fram preciserade värde- och motiveringstexter.
- Se över och vid behov revidera riksintressenas gränser.
- Flytta fram tidsperspektivet. Urvalet är inte gjort en gång för alla – ny kunskap och ändrade värderingar gör att frågan om riksintresseurvalet ständigt måste ligga högt upp i medvetandet. Ökat fokus på nya miljökategorierna t.ex. det moderna samhällets kulturarv.
- Reda ut hur genus- och mångfaldsperspektiven återspeglas i riksintresseurvalet.
- Analysera möjligheterna att samordna riksintressearbetet med Länsstyrelsens tillämning av den nya europeiska landskapskonventionen
- Sprida kunskap om de värmländska riksintressena bland allmänheten och kommunerna.

8.2.5 Strategiska kulturmiljöbidrag

Det statliga ekonomiska stödet till kulturmiljövård är ett av kulturarvssektorns viktigaste styrmedel för att nå målen på kulturmiljöområdet. Medlen används huvudsakligen till vård och restaurering samt information om, och kunskapsuppbyggnad kring, kulturhistoriskt värdefulla byggnader, kulturlandskap och fornlämningar.

Det betyder att vi med stöd av kulturmiljöanslaget ska arbeta för att länets värdefulla eller hotade kulturarv bevaras, brukas och hålls levande.

Detta innebär även att förutsättningar för en god livsmiljö och regional utveckling skapas. Samtidigt ska bidragsmedlen stimulera enskilda ägare och brukares intresse att vårda sig om den egna kulturmiljön.

För att arbeta mer systematiskt mot långsiktiga målsättningar bör nu Länsstyrelsen i växelspel med andra regionala aktörer på kulturmiljöområdet arbeta fram en strategi för kulturmiljöanslagets användning i Värmland. Målet är att uppnå största möjliga kulturmiljönytta genom att styra bidragsmedlen till det som de i ett regionalt perspektiv är bäst lämpade för.

Av strategin ska det framgå hur fördelningen av anslaget kopplar till de övergripande kulturpolitiska målen och till kulturmiljöområdets egna sektorsmål.

Ett övergripande mål bör vara att medel ur kulturmiljöanslaget i första hand ska fördelas till skyddade och särskilt värdefulla kulturmiljöer och till insatser som ökar kunskapen och tillgängligheten till länets kulturarv.

Strategin ska också fungera som ett verktyg för angelägna länsövergripande prioriteringar och medverkan i genomförandet av regionens utvecklings- respektive landsbygdsprogram och den nya regionala kulturplanen. Här ingår att söka de synergieffekter som ligger i att förena olika bidrags- och stödsystem genom att aktivt eftersträva resurs- och samverkanslösningar.

Utöver kulturmiljöanslaget finns inom det nationella landsbygdsprogrammet medel som syftar till att bevara och levandegöra landsbygdens natur- och kulturmiljövården. Ett viktigt komplement till kulturmiljöanslaget är också den statliga kyrkoantikvariska ersättningen för underhåll av det kyrkliga kulturarvet.

För att komma framåt med detta behöver vi analysera och lyfta fram viktiga insatsområden och vilka investeringar i vård, information, kommunikation och kunskapsfördjupningar som bör prioriteras.

En grundtanke är att kulturmiljöarbetet mer ska inriktas mot vad vi i ett regionalt helhetsperspektiv vill uppnå istället för att berätta om vad vi i detalj skulle vilja göra. Målsättningar, förväntade resultat och effekter liksom hur utvecklingssamarbetet på kulturarvsområdet kan bedrivas bör därför uppmärksammas i den föreslagna bidragstrategin.

8.2.6 Värmländska byggnadsminnen

De värmländska byggnadsminnena hör tillsammans med kulturmiljövårdens riksintressen till kärnan i länets kulturmiljöprofil. I Sverige finns idag över 2 000 lagskyddade byggnadsminnen varav 68 i Värmland.

Byggnadsminnena ska berätta om historiska skeenden och om hur samhället och vårt byggda kulturarv över tid förändrats och utvecklats. De ska öka kunskapen om länets byggnadstraditioner och inspirera till kvalitet och varsamhet i byggande och underhåll.

Byggnadsminnena ska också spegla speciella händelser, olika samhällsförhållanden och enskilda personers liv och historia.

Länets befintliga byggnadsminnen har stor spännvidd i tid och rum alltifrån bruksherrgårdar och finngårdar till bankpalats, läroverk, industrier, konstnärs- och författarhem m.fl. För kulturarvsvården och regionen är det viktigt att detta mångfacetterade kulturarv synliggörs.

För att på bästa möjliga vis representera länets särart behövs en strategi för förvaltningen av befintliga byggnadsminnen. Principiella riktlinjer behövs också för överväganden och beslut om nya byggnadsminnesförklaringar. Nya byggnadsminnesförklaringar ska göras med beaktande av de byggnadsminnen som redan finns så att urvalet på sikt blir så representativt som möjligt.

Arbetet med byggnadsminnesförklaringar påverkas också av samhällets utveckling och samtidens värderingar av det byggda kulturarvet. Stor vikt bör läggas vid att lyfta fram bebyggelsekategorier som är underrepresenterade i det nuvarande byggnadsminnesurvalet.

För att dessa målsättningar ska uppnås behöver vi omsorgsfullt reda ut vad som är specifikt för Värmland idag och vad som i den byggda miljön speglar länets kulturmiljöprofil.

Fördelarna med en samlad byggnadsminnesstrategi är många:

- Den skapar underlag för en hög kompetens i vården av de kulturhistoriska miljöerna.
- Den skapar överblick av det samlade byggnadsminnesbeståndet som möjliggör prioriteringar av insatser för vård, underhåll och tillgängliggörande.
- Den bidrar till lokalt samarbete med kommuner och entreprenörer som vill satsa på besöksmålsutvecklingen.
- Den bildar underlag för urval och beslut om nya byggnadsminnen.

8.2.7 Vård av fornlämningar och kulturlandskap

Kulturmiljövården bygger upp, dokumenterar, vårdar och förmedlar kunskap om länets fornlämningar och äldre kulturlandskap. I uppgiften ingår att identifiera, tolka, informera om och sköta de mest betydelsefulla, sevärd och lättillgängliga fornminnes- och kulturlandskapsmiljöerna.

I länets fornminnesregister finns närmare 11. 600 registrerade fornminnesmiljöer med inalles långt fler enskilda fornlämningar inom varje enskilt fornminnesområde.

Över hundratalet fornminnesmiljöer är av så stort kulturhistoriskt värde att Länsstyrelsen inom ramen för fornvårdsprogrammet årligen satsar särskilda resurser på att vårda och tillgängliggöra dessa.

Raden av skötselåtgärder har många positiva sidoeffekter. Det gäller t.ex. möjligheterna att arbeta med den historiska verklighet som finns utanför skolan och läroböckerna. En annan är att några av länets mest representativa fornminnesmiljöer gjorts publikt tillgängliga.

Ytterligare en sida av fornminnesvården handlar om skogens kulturarv som bär spår av människors bruk och aktivitet under olika epoker. Ett viktigt kunskapsunderlag är projektet ”Skog och historia” som startade i Värmland på

1990-talet i syfte att inventera och dokumentera skogsmarkens kulturlämningar. En sammanställning av hur många nya fornlämningar som hittats i länet inom projektet ska göras. All ny kunskap om vad de senaste årens arkeologiska undersökningar har gett bör också ställas samman och förmedlas. Frågan om att återuppta utgivningen av skriftserien *Arkeologi i Värmland* bör övervägas.

En annan sida av kulturmiljövårdens breda arbetsfält är den som har med hävderna av odlingslandskapets kulturvärden att göra. Odlingslandskapet i Värmland är ett relativt ungt och åkerdominerat landskap men rymmer trots detta ett stort antal miljöer och ett biologiskt natur- och kulturarv som vittnar om djupa odlingshistoriska rötter.

Miljömålen och möjligheterna att med hjälp av jordbrukets och landsbygdsprogrammets ersättningar, kulturresevatsinstitutet och den europeiska landskapskonventionen visar på en stark samhällsopinion för att bevara och förstärka dessa värden.

Vår ambition att sprida kunskap om länets historia genom forn- och landskapsvård ska därför vara fortsatt hög. Skötsel av skogsmarkens och odlingslandskapets kulturvärden behövs för att signalera att samhället präglas av omsorg om kulturarvet.

Med hög kvalitet i insatserna och ett delat finansiellt åtagande ska skötseln och informationen om länets mest värdefulla fornlämningsmiljöer fortlöpande stärkas. En siktunkt bör, vid sidan av den handfasta vården, vara att arbeta fram en digital utflyktsguide kring ett urval av länets fornlämningsmiljöer. En naturlig utgångspunkt för fortsatta skötsel- och informationsinsatser är den översyn av länets fornvårdsprogram som Länsstyrelsen påbörjat.

Inriktningen ska vara att få till stånd en långsiktig vårdplanering med kopplingar till representativitet, fysisk och förmedlingsmässig tillgänglighet och kulturarvsturism. Detta brådskar bl.a. med tanke på fornvårdens fortsatta finansiering och möjligheten att bedriva denna i samarbete med kommuner, hembygdsföreningar och enskilda markägare.

Fler brukare ska också intresseras att vårda sig om skogens kulturmiljöer och att utföra skötselåtgärder i odlingslandskapet med stöd av jord- och landsbygdsprogrammets olika ersättningar.

Offensiva informationsinsatser och brukaravtal behövs framför allt i de områden som värderas särskilt högt i ett regionalt och nationellt perspektiv.

8.2.8 Hållbart bruk av kyrkomiljöerna

De värmländska församlingskyrkorna och deras inventarier representerar oersättliga arkitektoniska, konstnärliga, kulturhistoriska och sociala värden.

På många orter är kyrkan den mest utmärkande och påkostade byggnaden och inte sällan traktens äldsta byggnadsverk. De är tillsammans med begravningsplatserna därför skyddade enligt kulturminneslagen. I Värmland finns 100 lagskyddade kyrkomiljöer.

Pågående samhällsförändringar ställer oss inför en ny bevarandeproblematik. Svenska kyrkan och dess församlingar uppmärksammar att ett minskat behov av kyrkobyggnaderna som gudstjänstlokaler kan leda till åtgärder som ändrad användning, försäljning och i sämsta fall rivning. Begreppet ”övertaliga kyrkor” förekommer allt oftare. På senare år har också brandskydd liksom klimat-, säkerhets- och tillgänglighetsfrågor aktualiserats allt mer.

De kyrkliga kulturminnena har ett stort allmänintresse och utgör ett kulturarv som ska vara tillgängligt för alla. Vi har sedan år 2000 inte längre någon statskyrka men det är ändå ett allmänt ansvar att detta kulturarv förvaltas och vårdas väl. Kyrkogårdarna är platser för människors personliga minnen men också allmänna historiska minnesmärken.

Staten tar ett särskilt ansvar för vården av det kyrkliga kulturarvet genom att ställa allmänna medel till Svenska kyrkans förfogande. Detta har gjort det möjligt för stiftets församlingar att genomföra viktiga vård- och underhållsåtgärder. Den kyrkoantikvariska ersättningen har också haft positiva effekter på samarbetet mellan Svenska kyrkan och kulturmiljövårdens organisationer bl.a. inom den regionala samverkansgruppen för Karlstads stift.

Samverkansgruppen är en viktig mötesplats för att samordnat ventilera och utveckla rutiner i samband med underhåll och förändringsarbeten på stiftets kyrkobyggnader. För den långsiktiga förvaltningen av den kyrkliga miljön behöver församlingarna i samverkan med kulturmiljövården fortlöpande öka sin kunskap om vård- och underhållsfrågor.

Andra insatser som behöver uppmärksammas är behovet av inventeringar och bevarandeprogram för stiftets kyrkogårdar liksom uppgiften med digitaliseringen av kyrkornas inventarier. Likaså behöver nuvarande kyrkobeskrivningar uppdateras och förmedlas.

8.2.9 En god bebyggd miljö

Värmland är rikt på kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer som bäst vårdas, bevaras och görs tillgängliga genom att de används. De ger variation och ett berikande innehåll till landsbygdens och tätorternas bebyggelsehistoriska utveckling. Väl omhändertagna bebyggelsemiljöer är av stor betydelse för att nå miljö kvalitetsmålet om en God bebyggd miljö. En viktig kunskapskälla är bl.a. de kulturmiljöbeskrivningar som lyfts fram i kulturmiljöprogrammet Ditt Värmland (Del 2:1989) och i kommunala kulturmiljöprogram och inventeringar.

En varsam förvaltning av länets byggnadskultur är också en direkt stimulans till den lokala byggarbetsmarknaden, att traditionella material produceras och att hantverkare ges möjligheter att utveckla specialistkompetens. Husägare, hantverkare och byggföretag ska därför i lämpliga former erbjudas kunskap om hur husen byggdes, om genuina material, beprövade metoder om hur man kan komplettera och varsamt underhålla gamla byggnader och miljöer.

Förtrogenhet med länets byggnadskultur ökar dessutom intresset och den allmänna acceptansen för samhällsanspråken på miljöhänsyn och underhållsmetoder anpassade till bebyggelsens särart. Samma kunskap som en gång krävdes för att bygga de gamla värdefulla husen är idag en förutsättning för att bevara och underhålla dem i trovärdigt utförande.

Detta betonas i bl.a. plan- och bygglagen och bestämmelserna om att en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas. I samma lag sägs att om en byggnad är särskilt värdefull så ska den underhållas så att de värdefulla värdena bevaras.

Ett led i att påverka andra att ta ansvar för kulturarvet kan vara att publicera en värmländsk ”byggnadspraktika” med råd om hur man bäst vårdar sig om kulturarvet och miljön. Ett annat att kommunerna med sitt ansvar för planering

och byggande inom sig utvecklar och stärker sin kulturhistoriska och antikvariska kompetens.

8.2.10 Kulturresevat

Sedan miljöbalken infördes 1999, har Länsstyrelsen och länets kommuner haft möjligheten att skydda värdefulla miljöer som kulturresevat. Syftet är att möjliggöra bevarande och vård av värdefulla kulturpräglade helhetsmiljöer så som odlingslandskap, parker, bruks- och industrimiljöer, försvarsmaktens kulturarv m.fl. Fram till början av 2011 har sammanlagt 39 resevat inrättats i landet, varav två i Värmland; Krigsflygfält 16 Brattforsheden och Juhola finngård.

Kulturresevaten är sammansatta miljöer med genomgående högt ställda krav på äkthet, skötsel och långsiktigt hållbara lösningar ifråga om drift och förvaltning. Även sådana värden som består av verksamheter, kunskaper och traditioner bör hanteras inom ramen för resevatens förvaltning. Arbetet med att göra resevaten fysiskt och förmedlingsmässigt tillgängliga för allmänheten är mycket viktigt. Resevaten innebär långsiktiga åtaganden med krav på regelbundna insatser vilket kräver ökade såväl administrativa som finansiella resurser.

Kulturresevaten fyller även en viktig funktion för att uppfylla miljö kvalitetsmålen bevarandet av Ett rikt odlingslandskap, Levande skogar och En god bebyggd miljö men i hög grad också målet för Levande sjöar och vattendrag.

För att ta ställning till nya resevat krävs en samlad bedömning av vilka områden som enligt miljöbalken kan skyddas som kulturresevat. Hit hör att ta ställning till nya kategorier kulturmiljöer så som t.ex. folkparker, idrottsplatser och bostadsområden.

Denna förskjutning mot nya miljö kategorier driver på utvecklingen av resevatsinstitutets tillämpning. Aktiva insatser förväntas därför av Länsstyrelsen och andra aktörer ifråga om utredning och bildande av nya kulturresevat.

8.2.11 Modernismens kulturarv

Såväl det historiska som det moderna kulturarvet ska värnas som en tillgång för dagens och kommande generationer. Vår roll är att uppmärksamma kommuner, bostadsbolag och enskilda fastighetsägare om de värden som finns i efterkrigstidens bebyggelse. I uppgiften ligger bl.a. att lyfta fram funktionalismens och miljonprogrammets arkitektur och stadsplanekonst.

Det är en stor utmaning att ta sig an ett så näraliggande kulturarv. Vi ser ännu inte detta i historiens backspegel och vi har heller inte någon efterföljande epok att reflektera den emot.

De moderna miljöerna finns runt omkring oss i vardagen och vi tänker inte i första hand på dem som kulturarv. Därför måste vi med hjälp av historiska termer förhålla oss till vår samtid och nu påbörja det tålmodiga arbetet med att reda ut vad som ska bli historia imorgon.

8.3 Kunskap och kompetens

Arbetet med att bevara, vårda och tillgängliggöra länets kulturarv måste grundas på bästa möjliga kunskap och överblick. Kunskapsuppbyggnaden består av flera delar; dels kunskap som stödjer bevarandet och utvecklingen av den fysiska miljön, dels kunskap om kulturarvets betydelse i samhället i arbetet för ökad hållbarhet, mångfald och delaktighet. Samarbetet med kompetenta aktörer för

kunskapsuppbyggnad och forskning – däribland universitet och högskolor – behöver utvecklas.

Utan kunskapsuppbyggnaden och informationsspridningen blir kulturmiljövården på sikt urholkad och utan befruktande innehåll. Utan förmågan att sprida kunskaperna kapslas samtidigt vetandet in och förlorar sin strategiska betydelse.

Det är med inriktning på den typen av insatser – att överföra kunskap om och expertstöd i värderingen, skyddet och utvecklingen av kulturarvet – vi kan bidra till att samhällsplaneringen grundas på goda och aktuella kunskaper om kulturarvet och miljön.

Länsmuseet, Länsstyrelsen, länets kommuner, Riksantikvarieämbetet och hembygdsrörelsen har var för sig och tillsammans under många decennier byggt upp ett betydande kunskapskapital om olika kulturmiljöer i länet och åtgärder för förvaltningen av dessa.

Till denna kunskapsfond hör de inventeringar och kulturmiljöprogram av olika ålder och detaljeringsgrad som arbetats fram i syfte att stärka kommunernas och den regionala kulturmiljövårdens kunskapsunderlag inom samhällsplaneringen.

Det gäller de länsomfattande fornlämningsinventeringarna liksom de kulturhistoriska bebyggelseinventeringar och kulturmiljöprogram som tagits fram inom några av länets kommuner. Andra exempel är de kategoriinventeringar som genomförts kring länets kyrkor, kommunikationer, försvarshistoriska anläggningar, fyrplatser m.fl.

Med ett bredare kulturarvsperspektiv ställs högre krav på väl genomtänkta strategier för kunskapsförsörjningen. Som regional myndighet på kulturmiljöområdet har Länsstyrelsen, i växelspel med bl.a. länsmuseet och kommunerna, ett särskilt ansvar för att följa utvecklingen och tillsammans med andra aktörer sörja för att kunskapsuppbyggnaden och kunskapsförmedlingen förnyas och byggs på.

Ett samlat programarbete som pekar ut de strategiskt viktigaste insatserna för dokumentation, kunskapsbildning och kunskapsförmedling behöver därför påbörjas.

Hit hör att få till stånd en nystart kring uppgiften med att se över och uppdatera föråldrade inventeringar och kulturmiljöprogram och att anpassa dessa till dagens planeringsförutsättningar. Här ingår att identifiera och lyfta fram det som skulle kunna betecknas som värmländska kulturmiljöprofiler.

Kunskapsfrågorna måste också ses i ett bredare medborgarperspektiv. För att möta människors efterfrågan behöver ABM-området, d v s samarbetet mellan arkiven, biblioteken och museerna utvecklas som en gemensam resurs för kunskapsbildning och förmedling.

ABM-samverkan är också en framkomlig väg för digitalt bevarande och elektronisk tillgång till kulturarvet. Målet är att nå ut med kunskap och information via internet, databaser och informationssidor och att utveckla olika samsökningsfunktioner.

Det värmländska kulturarvet erbjuder också ett till stora delar obearbetat fält för forsknings- och vetenskapssamhället. En angelägen uppgift är att i samarbete med universitet och högskolor analysera de viktigaste kunskapsluckorna och möjligheterna till kunskapsutbyte. Den värmländska kulturmiljövården ska därför

ha en tydlig kunskaps- och kompetensprofil vilket kräver nya samverkansfält och samarbetspartners.

Kunskapsfrågorna griper också in i den handfasta vården av kulturarvet. På byggnadsvårdens område står vi inför ett avgörande kunskapsbrott mellan äldre och yngre byggnadshantverkare.

Kunskaper om material och traditionell byggnadsteknik är inte bara en marginalkunskap för antikvarier och arkitekter. För att säkerställa kompetensen brådskar det med att ta tillvara det kunnande om traditionella tekniker och material som av generationsskäl håller på att tunnas ut. Det är en kunskap som också måste delas av dem som i egenskap av fastighetsägare och förvaltare har ett ansvar för att vårda och underhålla den värmländska byggnadskulturen.

8.4 Bildning och delaktighet

Värmlands kulturarv vilar på att det är förankrat hos många människor. Ju fler som uppfattar kulturarvet som en tillgång, desto bättre fungerar arbetet med att tillvarata detta som en gemensam resurs.

Kulturarvet är inget självspelande piano och för att få till stånd bredast möjliga uppslutning kring våra långsiktiga mål ska vi via olika medier öka medvetenheten, delaktigheten och kunskapen om kulturarvet. Kulturmiljövården måste fånga upp och stödja lokala initiativ som gagnar kulturarvet och visa på att vård och utveckling av detta är en betydelsefull tillgång för länet

Att utveckla Värmland som ett levande kulturlandskap måste därför grundas på den kraft som delaktighet och ett brett engagemang bland allmänheten och enskilda brukare innebär. Därför måste kulturarvet ha en stark förankring i sin närkultur.

Skolan är vår största kulturinstitution och en viktig länk till kulturarvet. Att integrera kulturarvets kunskapsinnehåll i skolarbetet är därför ett viktigt led i att utveckla kulturmiljön som lärmiljö och för att långsiktigt öka intresset hos den uppväxande generationen att vårda sig om kulturarvet.

Målet ska vara att erbjuda lärare och elever möjlighet att arbeta med ett autentiskt käll- och studiematerial och att söka kunskap utanför klassrummen och läroböckerna.

Det som fungerar för barn brukar också fungera på vuxna. För att skapa bredast möjliga engagemang behöver vi också agera för att politiker, tjänstemän och opinionsbildare informeras om allt positivt som görs för att bevara och utveckla kulturarvet men också om de hinder och problem som är förenade med detta arbete.

Målet att göra kulturarvet till en resurs för bildning och ökad delaktighet ska också präglade vårt samarbete med den ideella sektorn och Värmlands olika intresseorganisationer och bildningsförbund.

8.5 Kulturarvet – en resurs för regional utveckling

”Om jag inte åstadkommit nåt mer i mitt liv så har jag i vart fall dragit turister till Värmland” (Selma Lagerlöf).

Värmland har kapacitet att växa som besöksregion och upplevelseområde. Här finns de natur- och kulturgivna förutsättningarna och i regionernas Europa betonas nu ett rikt kulturliv och ett levande kulturarv som reella tillgångar i det lokala och regionala utvecklingsarbetet.

Kulturarvet och kulturmiljön har betydelse för kreativitet och företagsamhet och därmed för lokal och regional ekonomisk utveckling. Kulturmiljöarbetet har därför kopplingar till såväl de miljömässiga som de sociala och ekonomiska dimensionerna av en hållbar utveckling.

Kulturarvet hör till kulturpolitikens centrum och kan inte reduceras till näringspolitik. Kulturmiljövården kan å andra sidan inte tänka bort publiken eller de mervärden som skapas i korsbefruktningen mellan olika verksamheter och samhällssektorer.

Orters och regioners utveckling byggs allt mer på deras renommé som livsmiljö och besöksmål. Omställningen från industri- till tjänstesamhälle påverkar också utvecklingen i Värmland och i det sammanhanget måste de kopplingar som finns från kulturen och turismen till länets möjligheter att utvecklas uppmärksammas och utnyttjas. Ska Värmland i framtiden kunna locka till sig inflyttare, företag och turister kommer därför intresset att tillvarata kulturen och kulturarvet att ha stor betydelse.

Tesen vinna eller försvinna är verklighet för många regioner och verksamheter och gäller också besöksnäringen. Värmlandsturismen är omfattande – den omsätter cirka 5 miljarder och skapar uppemot 5 000 årsjobb – men för att behålla och stärka sin position bland svenska turistdestinationer måste dess spjutspetsar göras ännu ”vassare”.

Turismen förändras också från tid till annan. Vad som förr var exotiska bildningsresor och naturdyrkan är idag en konkurrensutsatt näring med allt mer medvetna resenärer som söker besöksmål som har något att ge till ögat, hjärtat och hjärnan. Besöksmålets kvalitet, upplevelseinnehåll och den stimulans de kan erbjuda blir allt viktigare.

Vacker natur, röda stugor, kyrkor och fornminnen finns i rikt mått över hela landet men är inte självklart potentiella turistattraktioner. Unika besöksmål måste byggas på unika tillgångar i naturen och kulturmiljön eller på en unik affärsidé.

Vad Värmland behöver är inte bleka kopior av det som finns på annat håll. För att nå framgång måste vi uppenbara det specifika, det som skiljer oss från mängden andra och som gör oss kända, nationellt och internationellt. Den region som vill ta plats på besökskartan måste alltså vara beredd att exponera de värden och upplevelser som gör skillnad.

Två frågor är särskilt viktiga för besöksmålsutvecklingen. Den ena handlar om att stärka intressegemenskapen mellan natur- respektive kulturområdena och besöksnäringen och att utnyttja den dragkraft som ligger i att knyta samman kompetens och resurser till hållbart utvecklingsbara teman och besöksmål. För den värmländska besöksnäringen är det strategiskt viktigt att tillvarata de synergieffekter en ”Corporate Identity” leder till.

Detta kan inte ske utan ansträngning. Med bland annat avstamp i regeringsinitiativet Kultur och Kreativa Näringar ska vi medverka till att utveckla upplevelse kvaliteten inom den värmländska kulturarvs- och upplevelseturismen. Alla med ansvar och intressen i länets besöksnäring bör därför gemensamt sätta nytt syre till det utvecklingsprogram för kulturarvsturismen som i regional samverkan togs fram på 1990-talet.

Starka regionala teman att samlas kring och fortsatt besöksutveckla är t.ex. vänerskärsgårdens unika natur, kultur och historiska vattenvägar, vandrings- och ekoturismen, bergslagshistorien, det skogsfinska kulturarvet, de stolta litterära och konstnärliga traditionerna, mixen konsthantverk, mat och kultur, det rika musik- och teaterlivet etc. Vi bör också söka svar på frågan om vilka nya utvecklingsbara teman som kan ha framtiden för sig.

Den andra huvudfrågan handlar om att synliggöra länets besöksmål och att torgföra dessa i en portfölj med tematiskt paketerade besöksmål. Att Värmland är en skattkista fylld av unika tillgångar är ingen nyhet, men för att behålla och erövra en ännu större plats på besökskartan behöver den skattkistan öppnas och göras synlig för ännu fler.

Alla vet att det är på nätet informationen om besöksmål och evenemang ska exponeras. Webben kommer därför att vara det viktigaste verktyget för att nå ut med information och att förädla denna till kunskap, upplevelser och ökad tillgänglighet.

Med stöd av moderna media och digitala system ska vi i samspel med turistnäringen medverka till att göra informationen om kulturarvet känd, spridd och tillgänglig. Frågan om att på webben arbeta fram en ny besöksguide till den värmländska natur- och kulturarvsturismens många besöksmål bör av den orsaken övervägas.

Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 054-19 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland